

EEN VERZAMELREIS DOOR SHETLAND

A. J. Bos

Afb. 1 Bezochte plaatsen op Shetland

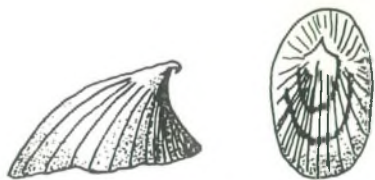
1. Lerwick
2. Quendale Beach
3. Levenwick
4. Wick of Tresta op Fetlar
5. Visplaats

5

De reis naar het land dat men lang voor het Ultima Thule van Phytias hield, is nog steeds niet eenvoudig. Per vliegtuig via Heathrow of per vissersboot vanuit IJmuiden. De eerste mogelijkheid is duur en de tweede gaat niet altijd op. Ik koos de eerste mogelijkheid en maakte op een dag de tocht tussen zonnig en dichtbewolkt Nederland naar somber, mistig en eenzaam Shetland, waar behalve vele duizenden vogels en schapen ook nog 17000 mensen wonen. Zacht glooiende heuvels, veenmos en wollegras in de dalen, een woeste onherbergzame kust.

De meeste mensen wonen in het hoofdstadje Lerwick. Hier is ook één van de twee visfabrieken. Lerwick, 's zomers één van de drukst bezochte vissershavens van het noorden, met directe verbindingen met Bergen, Thorshavn en IJsland, was mijn doel. (Afb. 1).

Malacologisch gezien niet zo'n succesvolle gedachte. Praktisch alle vissersschepen, die Lerwick aandeden, visten pelagisch. Weinig of geen bodemmateriaal dus. Toch lukte het me na een week een „Scallopfisher” op te sporen, die beloofde wat te

Afb. 2. *Pilidium fulvum* (O. F. Müller)
 Links: de schelp van opzij
 Rechts: de schelp van boven

Afb. 3. *Margarites helicina* Fabricius
 Links: de schelp
 Rechts: het dier kruipend

bewaren. Dit heeft een paar redelijke vangsten opgeleverd. Ze hadden gevist ten zuidwesten van Mainland op de hoogte van Fitful Head op negentig meter diepte. Hun dek lag bezaaid met stenen en lege kleppen van *Modiolus modiolus* (L.). Deze bleken vaak te dienen als substraat voor *Pilidium fulvum* (O. F. Müller) uit de familie der Lepetidae. (Afb. 2). In tegenstelling tot de Acmaeidae is bij de Lepetidae de top naar achteren gedraaid. Dit is niet altijd duidelijk, omdat de embryonale windingen dikwijls zijn afgestoten, terwijl de vorm van de schelp zeer variabel is. De keur was licht bruin tot rose. Opvallend was, dat steeds de binnenzijde van de paardemossels als wijkplaats diende, hoewel daar weinig ruimte was door de grote hoeveelheden kalkkokerwormen. Verder waren de meeste grote mantels (Scallops) nauwelijks bezet met bovengenoemde dieren. Misschien had men deze elders gevangen. Op de vele losse kleppen van *Glycymeris glycymeris* (L.) trof ik vaak *Tetrarca tetragona* (Poli) aan. Deze zaten altijd vastgehecht in de ruimte onder het slot, in aantallen van ± 3 per klep. Meestal betrof het kleine exemplaren. Bij het openen van *Tetrarca tetragona* (Poli) waren de ocelli duidelijk zichtbaar als zwarte puntjes tegen de witte mantel.

De stenen, voor zover niet glad en rond, werden bewoond door grote aantallen erwtenkrabbetjes (*Pinnoteres spec.*) en de tijgerpels — *Camptonectus t. tigrinus* Müller. Bij nader onderzoek bleek ook *Emarginula fissura* (L.) de stenen voor lief te nemen. *E. fissura* (L.) trof ik eveneens aan in het littoraal bij Levenwick. De grotere *E. crassa* (Sowerby) heb ik helaas niet kunnen vinden, waarschijnlijk leeft de soort dieper.

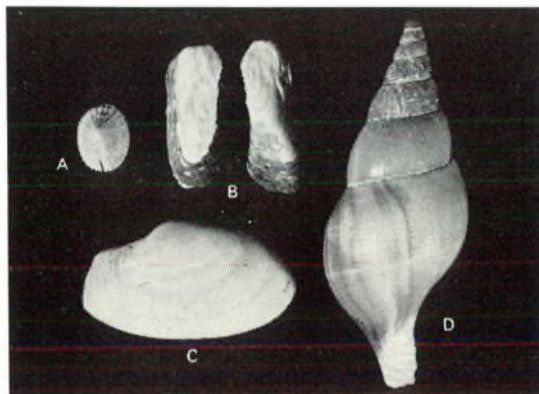
Na een vispoging in het noorden van de ± 30 m. diepe Brassay Sound trof ik vele Hartvormige Zeeklitte aan en er tusschen, hoe kan het ook anders *Montacuta ferruginosa* (Montagu). De gewoonlijk witte schelpjes waren soms met een roodbruine aanslag bedekt. Vermoedelijk als gevolg van de uitscheiding van de zeeëgels. Helaas vond ik nauwelijks doubletten. Een noodlot, dat mij ook trof op het strand van Quendale in Zuid Shetland. Dit is het grootste strand van Shetland, dat bijna uitsluitend *Moerella pusilla* (Philippi) = *Angulus pygmaeus* (Loven) opleverde, met zo nu en dan *Hiatella arctica* (L.) en *Thracia phaseolina* (Lamarck). De laatste was overigens algemener op de Orkneys.

Betrekkelijk zeldzaam bleek *Lunatia montagui* (Forbes), waarvan ik een zeer klein exemplaar vond. Algemener was *Margaritus helicina* (Fabricius) (Afb. 3) behorende tot de Trochidae. Een geslacht dat deze familie in arktische en antarktische gebieden vertegenwoordigt.

Overall algemeen voorkomend in het littoraal en eveneens een welkome aanvulling van mijn verzameling was: *Acmaea testudinalis* (Müller). Meestal iets dieper dan *Patella vulgata* (L.) onder stenen even onder de eblijn. Vaak in gezelschap van keverslakken, die ik bij gebrek aan literatuur nog niet heb kunnen determineren. Opmerkenswaard is tenslotte misschien nog de vondst van *Chlamys islandicus* (Müller). Het betrof een groot aantal losse kleppen, gevist ten zuidwesten van Shetland. De visser beweerde de soort nooit levend te hebben gevangen. In literatuur over deze schelp wordt onder andere vermeld dat de soort uitsterft (Nordsieck). Ik hoop dat mijn ervaringen op deze Shetland-reis voor anderen een aanleiding zullen zijn het ook eens daar te proberen. Weliswaar moet men dan niet op goed weer rekenen, maar de vriendelijkheid van de bevolking compenseert veel.

Een aardige vindplaats op Shetland bevindt zich in het zuidoosten. (o.a. de Pool of Virkie.) Het enige waddegebied. Hier vond ik talloze exemplaren van *Lucinoma borealis* (L.) Meestal kleine doubletten zonder inhoud. Enkele zeesterren, die ik in het ondiepe water, dat op Shetland gelukkig nog zo helder als glas is, kon bemachtigen, bleken een zeer interessante maaginhoud te hebben. De meeste bevatten n.l. exemplaren van *Chione ovata* (Pennant). Merkwaaardigerwijs waren die nauwelijks op het nabije strand te vinden. Aangemoedigd door dit succes heb ik daarna van vele zeesterren de maaginhoud onderzocht. De kamsterren, gevangen bij Fitful Head bleken over het algemeen een voorkeur te bezitten voor *Clausinella fasciata* (Da Costa), die daar dan ook in ongelooflijke hoeveelheden voorkwamen. De enige andere tweekleppige, die ze wel eens consumeerden, was *Nicania m. montagui* (Dillwyn).

Cerastoderma e. edule (L.) was dan misschien een niet zo spectaculaire vondst, maar toch vermeld ik deze, omdat ook hier weer de grootte opmerkelijk was (± 40 mm bij 32 mm). Leuk was het dat *Colus gracilis* (Da Costa) hier op het

Afb. 4

- a. *Emarginula fissura* (L.)
- b. *Hiatella a. arctica* (L.)
- c. *Thracia phaseolina* (Lam.)
- d. *Colus gracilis* (Da Costa)

strand aanspoelde. Dit kan natuurlijk veroorzaakt zijn door een trawler, maar bij nader inzien bleek uit de literatuur (Nordsieck: Die europäischen Meeres-Gehäuse-schnecken-Prosobranchia) dat *Colus gracilis* (Da Costa) in het noorden inderdaad tot in het littoraal komt. Voor *Colus islandicus* (Chemnitz) ging dat helaas niet op. De meeste stranden op Shetland liggen aan het eind van een „fjordje”, Voe genaamd. Deze stranden bleken totaal andere vondsten op te leveren dan de meer open stranden zoals Quendale. Een van de mooiste Voës, was het Wick of Tresta op het eiland Fetlar. Hier viel bovendien het verzamelen van schelpen prachtig te combineren met het observeren en fotograferen van vogels. Noorse stormvogels broedden langs de kliffen bij het strand. Grote jagers vlogen agressief rond, je daarbij in hun aanvallen soms tot op centimeters missend. Het klapstuk is altijd weer de sneeuwuil, die er ook dit jaar broedde en vijf jongen grootbracht. Maar terug naar het strand. Het Wick of Tresta is een erg ondiepe, zandige voe, die naar zee toe sterk begroeid was met o.a. *Fucus spec.* Hierin trof ik *Stenotis pallidula* (Da Costa) en *Lacuna vincta* (Montagu) aan. Ofschoon deze dieren door hun kleur moeilijk te onderscheiden zijn van de wieren waarop ze leven, vielen ze toch herhaaldelijk op door hun schoksgewijze voortbeweging. Op het strand spoelde *Ensis siliqua* (L.) aan, ook *Gari fervensis* (Gmelin) en *Cyprina islandica* (L.) waren algemeen. Bij vergelijking bleek later dat *Gari fervensis* (Gmelin) uit de Middellandse zee kleurrijker, korter en minder gehoekt was, dan de Shetlandse exemplaren. Vondsten uit Bretagne en Wales bleven be-
duidend kleiner.

Afb. 5

- a. *Glycymeris glycymeris* (L.)
- b. *Arctica islandica* (L.)
- c. *Gari fervensis* (Gmelin)
- d. *Chlamys islandica* (Müller)
- e. *Modiolus modiolus* (L.)
- f. *Emarginula fissura* (L.)
- g. *Acmaea testudinalis* (Müller)
- h. *Patella vulgata* (L.)

